3.2. Complementul direct

3.2.1. Fişă sintetică

► ***trăsături sintactice***
- complinire a unui centru verbal sau interjecțional[14] tranzitiv
- lexicalizare în general obligatorie (posibil şi utilizare *absolută*)[15]
- posibilitate de reduplicare prin coordonare
- dublare prin clitic de acuzativ[16]
- marcare cazuală (acuzativ[17] neprep. sau marcat prin prepoziția *pe*)
- realizare prototipică: GN
- clasă de substituție[18]: *nominal, formă verbală nepersonală, propoziție conjuncțională, propoziție relativă-interogativă, propoziție relativă propriu-zisă*
- topică: de regulă postpus verbului; în construcții emfatice, se poate plasa în antepunere

► ***trăsături semantice***
- rolul prototipic: *Pacient / Temă*
- alte roluri tematice: *Rezultat, Experimentator, Beneficiar, Țintă, Locativ, Parcurs, Sursă, Instrument*

► ***procese de reorganizare sintactică care afectează Cd***
- ştergere (nelexicalizare)
- pasivizare
- ridicare

3.2.2. Matrice verbale cu complement direct

a) Tipare verbale monovalente

1. $\begin{pmatrix} Temă \\ GN \\ Cd \end{pmatrix}$;

Te *plouă / ninge / fulgeră.*
[Pe cine nu intră imediat] *o să-****l*** *plouă!*

BDD-B454-05 © 2009 Editura Universității Transilvania din Brașov
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:29 UTC)

b) Tipare verbale bivalente

Pentru că în numeroase tipare exemplificate *supra,* 3.1.2. constituentul complement direct era prezent, nu mai prezentăm toate combinațiile dintre rolul atribuit subiectului şi complementului direct, ci ne concentrăm asupra rolurilor pe care le primeşte Cd: *Temă, Pacient, Rezultat, Beneficiar, Instrument, Locativ/Parcurs, Sursă, Experimentator, Țintă.*

1. $\begin{pmatrix} Agent & Temă \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$ 2. $\begin{pmatrix} Agent & Pacient \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$ 3. $\begin{pmatrix} Agent & Rezultat \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$;

1. *a mânca* ***ceva****, a citi* ***un ziar****, a completa* ***un act****, a arunca* ***o hârtie,*** *a* ***se*** *lăuda*
2. *a rupe* ***un ciorap****, a omorî* ***pe cineva****, a aresta* ***pe cineva****, a bombarda* ***un oraş***
3. *a construi / a ridica / a înălța* ***o casă****, a săpa* ***un şanț****, a termina* ***o lucrare***

4. $\begin{pmatrix} Agent & Beneficiar \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$ 5. $\begin{pmatrix} Agent & Instrument \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$ 6. $\begin{pmatrix} Agent & Locativ\,/\,Parcurs \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$;

4. *a ajuta / a omeni / a servi / a îmbărbăta / a susține / a lăuda* ***pe cineva***
5. *a manevra / a mânui / a manipula* ***un instrument***
6. *a urca* ***un deal****, a coborî* ***o vale*** *// a bate / a colinda / a străbate* ***un oraş***

7. $\begin{pmatrix} Agent & Sursă \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$ 8. $\begin{pmatrix} Experimentator & Temă\,/\,Stimul \\ GN_1 & GN_2 \\ Cd & Subiect \end{pmatrix}$;

9. $\begin{pmatrix} Experimentator & Locativ \\ GN_1 & GN_2\,/\,GPrep \\ Cd & Subiect\,/\,Circ \end{pmatrix}$ 10. $\begin{pmatrix} Agent & Țintă \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}$

7. *a prăda / a jefui / a devaliza* ***o bancă****, a taxa / a amenda* ***pe cineva***
8. *a-****l*** *pasiona / încânta / bucura / deranja / intriga faptul*
9. *a-****l*** *durea / mânca / ustura cotul // a-l durea / mânca / ustura în cot.*
10. *a prinde / a ajunge* ***pe cineva*** *din urmă*

c) Tipare verbale trivalente

1. $\begin{pmatrix} Agent & Țintă & Temă \\ GN_1 & GN_2 & GN_3 \\ Subiect & Ci & Cd \end{pmatrix}$ 2. $\begin{pmatrix} Agent\,/\,Țintă\,/\,Dest & Sursă & Temă \\ GN_1 & GPrep & GN_2 \\ Subiect & CPrep & Cd \end{pmatrix}$;

BDD-B454-05 © 2009 Editura Universității Transilvania din Brașov
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:29 UTC)

3. $\begin{pmatrix} Agent & Țintă\ /\ Beneficiar & Temă \\ GN_1 & GN_2 & GN_3 \\ Subiect & Cd & Csec \end{pmatrix}$ 4. $\begin{pmatrix} Agent & Țintă\ /\ Beneficiar & Temă \\ GN_1 & GN_2 & GN_3 \\ Subiect & Cd & CPO \end{pmatrix}$

1. *a trimite / a expedia / a acorda / a dărui / a remite cuiva* ***ceva***
2. *a primi / a căpăta / a recepționa de la cineva* ***ceva***
3. *a ruga / a sfătui / a învăța / a vesti* ***pe cineva*** *ceva*
4. *a boteza / a numi / a învesti / a desemna* ***pe cineva*** *ceva*

3.2.3. Matrice verbale cu complement direct în structuri reorganizate

a) Ştergerea (nelexicalizarea) complementului direct

(a_1) Admit ştergerea complementului direct verbe bivalente agentive, a căror grilă tematică presupune realizarea ca Temă / Pacient / Rezultat a celui de-al doilea argument (Cd). Pentru unele verbe de activitate ca *a ara, a citi, a cosi, a croşeta, a desena, a găti, a mânca, a picta, a plivi, a săpa, a semăna, a secera, a scrie, a sculpta, a suda, a tricota, a țese,* nelexicalizarea complementului direct pare a nu avea restricții contextuale, el putând fi recuperat pe baza trăsăturilor lexico-semantice ale verbului (rolul de Pacient sau Temă se atribuie unor nominale din sfera semantică a verbului):

(1) *Țăranul ară ogorul / seamănă grâul / sapă via.*
(1') *Țăranul ară* ***Ø*** */ seamănă* ***Ø*** */ sapă* ***Ø*** *.*
(2) *Artistul pictează un portret / sculptează un bust / desenează un peisaj.*
(2') *Artistul pictează* ***Ø*** */ sculptează* ***Ø*** */ desenează* ***Ø*** *.*
(3) *Copilul mănâncă o prăjitură.*
(3') *Copilul mănâncă* ***Ø*** *.*

În contextele de sub (1')-(3'), alocutorul are la dispoziție (prin accesarea cunoştințelor despre lume) un set de posibile realizări ale Cd, rămas activ sintactic, în ciuda nelexicalizării. Posibilele realizări ale complementului sunt în acord cu sfera semantică a verbului, de exemplu, în (1'), în poziția vidă [***Ø***], alocutorul ar putea „citi" *pământul / porumb / un şanț* etc. El nu va alege însă un anume lexem, ci va „umple" vidul cu o trăsătură abstractă: [+arbitrar], pe care o va asocia cu alte trăsături semantice, accesate pe baza cunoaşterii grilei selecționale a verbului. În cazul verbelor *a ucide, a omorî, a lovi,* trăsătura abstractă: [+ arbitrar] se va combina cu trăsătura [+ animat]:

BDD-B454-05 © 2009 Editura Universității Transilvania din Brașov
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:29 UTC)

(4) *Fumatul ucide* **Ø**.
(5) *Gripa aviară loveşte* **Ø** *din nou.*

Şi verbele *a acuza, a ajuta, a ierta, a iubi, a învinui, a judeca, a urî*, care, în utilizarea nemarcată, selectează în poziția Cd un constituent cu rol de Pacient / Temă [+ uman], vor putea suprima complementul direct prin accesarea trăsăturii abstracte [+ arbitrar] [+ uman].

(6) *Ea iubeşte* **Ø** *din nou, cu toată ființa ei.*

Pentru unele verbe, ca *a bea* şi *a spăla*, ştergerea complementului direct poate reduce opțiunea alocutorului la un set limitat de elemente, cu alte cuvinte, nelexicalizarea complementului direct induce aici citirea [+ arbitrar], dar în interiorul unui câmp semantic restrâns: *băuturi alcoolice*, în (7'), respectiv *obiecte textile,* în (8'):

(7) *Ne-am întâlnit în oraş şi am băut o cafea împreună.*
(7') *Ne-am întâlnit în oraş şi am băut* **Ø** *împreună.* [alcool]
(8) *Cum a venit, s-a apucat de spălat vasele / pe jos / maşina.*
(8') *Cum a venit, s-a apucat de spălat* **Ø** [rufe]

Din exemplele de mai sus, s-ar putea deduce că specificitatea activității pe care o exprimă verbul / asocierea ei cu o gamă restrânsă de Teme / Pacienți este ceea ce permite nelexicalizarea Cd, dar verbe ca *a apreta, a bobina, a cimenta, a construi, a cumpăra, a dărâma, a demola, a desțeleni, a deşuruba, a freza, a înfileta, a plomba, a raşcheta, a scrobi, a vinde* etc. infirmă această ipoteză, pentru că ele nu admit suprimarea complementului direct, în ciuda „specializării" pe care o presupune acesta: **stomatologul plombează* **Ø**, **electricianul bobinează / înfiletează,* **Ø**, **parchetarul raşchetează* **Ø**.

Ştergerea Cd este, totuşi, posibilă, dacă se asociază perechi antonimice de verbe, ca în (9'), (9''') şi (10''), unde interesul comunicativ este focalizat asupra contrastului dintre cele două activități. Astfel, cele două categorii vide par a se „susține" reciproc prin coreferențialitate, formând un lanț de anafore zero, de tip asociativ:

(9) *Ion dărâmă un garaj şi construieşte o casă.*
(9') *Ion e un om activ, dărâmă* $\mathbf{Ø}_i$ *şi construieşte* $\mathbf{Ø}_i$ *toată ziua.*
[citire arbitrară concretă]
(9'') **Ion dărâmă* $\mathbf{Ø}_i$*. / ?Ion construieşte* $\mathbf{Ø}_j$.

BDD-B454-05 © 2009 Editura Universității Transilvania din Brașov
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:29 UTC)

(9''') *Toată lumea demolează* **Ø**$_i$ *şi nimeni nu mai construieşte* **Ø**$_i$.
[citire arbitrară abstractă]

(10) *Ion vinde bijuterii şi cumpără case.*
(10') **Ion vinde* **Ø**. */*Ion cumpără* **Ø**.
(10'') *Ion vinde* **Ø**$_i$ *şi cumpără* **Ø**$_i$*, cu asta se ocupă.*
[citire arbitrară]

În acelaşi mod se vor comporta perechile[19] *a pierde / a câştiga, a aduna / a risipi, a cheltui / a economisi, a căuta / a găsi, a întreba / a răspunde* etc.

Exemplele (9'') şi (10') sunt agramaticale, pentru că lipsa unui context blochează saturarea referențială a categoriei vide. Din acelaşi motiv sunt agramaticale şi utilizările fără complement direct ale verbelor menționate mai sus: **bobinează* **Ø**, **înfiletează* **Ø**, **raşchetează* **Ø** etc. Ele ar putea fi „salvate" în contexte în care, prin acelaşi mecanism al anaforei asociative, se produce autorizarea categoriei vide:

(11) *Gospodina spală* **Ø**$_i$*, apretează / scrobeşte* **Ø**$_i$*, calcă* **Ø**$_i$.
(12) *Parchetarul raşchetează* **Ø**$_i$*, ceruieşte* **Ø**$_i$.
(13) *?Copilul colorează* **Ø**.
(13') *– Ce face copilul? – E cuminte, de o oră colorează* **Ø** *în camera lui.*
(14) ?*Ion conduce* **Ø**.
(14') *–Cine conduce* **Ø** *până la Bucureşti? –Conduce* **Ø** *Ion, / Ion, doar conduce* **Ø** *de 10 ani.*

(a$_2$) În anumite condiții de contextualizare, şi unele verbe bivalente nonagentive, a căror grilă tematică presupune rolul de Experimentator asociat constituentului Cd şi un subiect realizat ca Locativ pot admite ştergerea Cd.

Verbe de senzație fizică, precum *a durea, a ustura, a pişca,* cu o tranzitivitate mai slabă decât a verbelor din prima categorie, pot funcționa, în anumite contexte, fără complement direct lexicalizat:

(15) *Nerecunoştința copiilor* [$_{Pos}$ e_i] **Ø**$_i$ *doare întotdeauna.*
(16) *Dacă pui pro*$_i$ *spirt,* **Ø**$_{i/*j}$ *ustură.*
(17) *Dacă-l pui pro*$_i$ *pe limbă,* **Ø**$_{i/*j}$ *pişcă.*

Saturarea referențială a categoriei vide din aceste exemple se face într-un mod diferit de cum se realizează în exemplele de sub (a$_1$), pentru că

BDD-B454-05 © 2009 Editura Universității Transilvania din Brașov
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:29 UTC)

aici se şterge un constituent cu trăsătura [+ personal]. În (16)-(17), mecanismul de saturare referențială pare a fi de tip Control: subiectul nelexicalizat al subordonatei condiționale este un *pro* cu citire generică, care controlează vidul din vecinătatea verbului: *dacă-l pui pro*$_i$ (tu$_{generic}$) *pe limbă,* ***Ø****$_{i/*j}$* (te$_i$ / *mă$_j$) *pişcă*. În (15), sursa referențială pentru categoria vidă ***Ø*** este determinantul posesiv (de asemenea cu citire generică) al nominalului *copiii* – *copiii* ***tăi***. În consecință, ***Ø****$_i$* va fi legat anaforic de acesta.

(a$_3$) Verbe bivalente nonagentive, a căror grilă tematică presupune rolul de Experimentator asociat constituentului OD şi un subiect realizat ca Temă, precum: *a deranja, a entuziasma, a încânta, a fascina, a supăra, a ului* etc.

Autorizarea categoriei vide în poziția complementului direct se face ca în exemplele de sub (i), prin activarea trăsăturii [+ arbitrar], [+ uman]:

(18) *Atitudinea lui deranjează* ***Ø***. [pe toată lumea]
(19) *Gesturile lui de generozitate încântă* ***Ø*** *mereu*.
(20) *Să ştii că un asemenea comportament poate să supere* ***Ø.***

b) Reorganizarea pasivă

Pasivizarea afectează poziția complement direct prin deplasarea constituentului în acuzativ în poziție preverbală, unde primeşte cazul nominativ. Pentru că am prezentat *supra,* 3.1.3. numeroase matrice verbale pasive, reluăm aici un singur exemplu, situația prototipică în care constituentul Cd cu rol de Pacient este topicalizat în poziție de subiect:

$$\begin{pmatrix} Agent & Pacient \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cd \end{pmatrix}; \qquad \begin{pmatrix} Pacient & Agent \\ GN_1 & GN_2 \\ Subiect & Cag \end{pmatrix}$$

Țăranii ară ***câmpul*** ***Câmpul*** *e arat (de țărani).*

c) Ridicarea complementului direct

Constituentul complement direct se poate deplasa la stânga într-o structură complexă, „ridicându-se" peste un nod verbal (21), (22) sau peste două noduri (23), (24).

(21) a. *[$_{GV}$ De la el am învățat Ø$_{Sb}$ [$_{GC}$ să scriu Ø$_{Sb}$* ***versuri****]]*
b. *[$_{GN}$* ***Versuri****] [$_{GV}$ de la el am învățat Ø$_{Sb}$ [să scriu Ø$_{Sb}$* ***t****$_i$]]*

BDD-B454-05 © 2009 Editura Universității Transilvania din Brașov
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:29 UTC)

Deplasarea Cd nu antrenează modificări în structura de bază, interpretarea GN *versuri* drept Cd al GV *să scriu* se verifică prin examinarea grilei de valențe a celor două centre verbale. Centrul verbal în vecinătatea căruia ajunge nominalul deplasat are toate valențele saturate: *a învăța* – verb trivalent, aici cu N_N subiect (cu realizare vidă $Ø_{Sb}$), N_{Ac} – subordonata conjuncțională şi $N_{Ac\ prep}$ (*de la el*); grila verbului *a scrie* – vb. bivalent – are poziția Cd nesaturată, aşadar, rolul de *Temă* şi cazul acuzativ sunt atribuite nominalului deplasat.

(22) a. *[$_{GV}$ Am $Ø_{Sb}$ [$_{GV}$ de făcut **un referat**] până mâine]].*
b. *[$_{GV}$ **Referatul$_i$ îl** am $Ø_{Sb}$ [$_{GV}$ de făcut **t$_i$** până mâine]].*

Deplasarea peste un nod verbal la supin, impune şi actualizarea unui clitic în vecinătatea nominalului Cd. Şi aici, examinarea grilei verbului *a avea* arată că nominalul *referatul* nu se include în $GV_{a\ avea}$.

(23) a. *[$_{GV}$ Am avut $Ø_{Sb}$ [$_{GN}$ plăcerea [$_{GC}$ să-**l$_i$** cunosc $Ø_{Sb}$ [$_{GN}$ **pe Ion$_i$**] în casa voastră]]].*
b. *[$_{GN}$ **Pe Ion$_i$**] [$_{GV}$ am avut $Ø_{Sb}$ [$_{GN}$ plăcerea [$_{GC}$ să-**l** cunosc $Ø_{Sb}$ **t$_i$** în casa voastră]]].*

(24) a. *Nu [$_{GV}$ cred $Ø_{Sb}$ [$_{GC}$ **că** mai este necesar [$_{GC}$ **să** căutăm $Ø_{Sb}$ [$_{GN}$ **cărțile acelea**]$_i$]]].*
b. *[$_{GN}$ **Cărțile acelea**]$_i$ nu [$_{GV}$ cred $Ø_{Sb}$ [$_{GC}$ că mai este necesar [$_{GC}$ să **le$_i$** căutăm **t$_i$** $Ø_{Sb.}$]]]]*

În (23) şi (24), deplasarea se face peste mai multe noduri. Cliticul are un rol foarte important în recuperarea constituentului deplasat. În (23) cliticul exista în structura de bază, în (24) însă el se actualizează, intrând într-un lanț coreferențial cu GN deplasat şi cu urma acestuia (**cărțile acelea**)$_i$, ... , **le$_i$, ... t$_i$.**

BDD-B454-05 © 2009 Editura Universității Transilvania din Brașov
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:00:29 UTC)